

Lezingen:

Psalm 113 uit NBV21

Halleluja!

Loof, dienaren van de HEER,

loof de naam van de HEER.

De naam van de HEER zij geprezen

van nu tot in eeuwigheid.

Van waar de zon opkomt tot waar zij ondergaat

zij geloofd de naam van de HEER.

Verheven boven alle volken is de HEER,

verheven boven de hemel zijn luister.

Wie is gelijk aan de HEER, onze God,

die hoog daarboven zijn woning heeft,

die zijn oog richt naar beneden,

wie in de hemel en op de aarde?

Hij verheft uit het stof wie berooid is,

uit het vuil tilt Hij op wie alles ontbeert.

Hij laat hem wonen bij hooggeplaatsten,

bij de hoogsten van zijn volk.

De onvruchtbare vrouw laat Hij wonen in het huis,

een vrolijke moeder van kinderen.

Halleluja!

Lucas 17: 11-19 uit NBV21

Op weg naar Jeruzalem trok Jezus door het grensgebied van Samaria en Galilea. Toen Hij daar een dorp wilde binnengaan, kwamen Hem tien mensen tegemoet die door een huidziekte onrein waren; ze bleven op een afstand staan. Ze verhieven hun stem en riepen: 'Jezus, meester, heb medelijden met ons!' Toen Hij hen zag, zei Hij tegen hen: 'Ga u aan de priesters laten zien.' Terwijl ze gingen werden ze gereinigd. Een van hen, die zag dat hij genezen was, keerde terug en loofde God met luide stem. Hij viel neer aan Jezus' voeten om Hem te danken. Het was een Samaritaan. Toen zei Jezus: 'Zijn er niet tien gereinigd? Waar zijn de negen anderen? Wilde niemand anders terugkomen om God eer te bewijzen dan alleen deze vreemdeling?' Hij zei tegen de Samaritaan: 'Sta op en ga. Uw geloof heeft u gered.'

Overweging

Het is mij weer een groot genoeg om hier vandaag in deze Hooglandse kerk te zijn. Hier waar ik onlangs nog vol overtuiging en overgave hebben gezongen dat Leiden "een stad van mijn hart is". Toch ben ik inmiddels ook aan de stad Gouda verknocht geraakt en graag maak ik daar vanmorgen wat reclame voor. Want waar vind je nog zo'n stadje met een echt plein en een stadhuis als uit een sprookje.

En dan helemaal op Kaarsjesavond, dit jaar op vrijdag 12 december, wanneer de binnenstad verlicht is met enkel kaarsen, we op de markt luisteren naar het kerstverhaal en de prachtige en langste kerk

van Nederland, de St Jan, één grote kerstmarkt is voor het goede doel, terwijl de Goudse glazen van binnenuit worden verlicht en zo in de donkere decembermaanden de stad in een zachte gloed zetten.

En misschien wel het mooiste straatje van Gouda loopt langs die oude St Jan. Het is het straatje dat vanaf het Willem Vroesenplein over de koorbrug langs de St Jan loopt en waar je dan links door een oud poortje het Gouds museum kunt bereiken. Een straat die je meevoert in Middeleeuwse sferen. Mensen die voor het eerst Gouda bezoeken, worden zichtbaar enthousiast als ze dit straatje als een verborgen parel ontdekken. U begrijpt: ook Gouda is inmiddels een stad van mijn hart geworden...

Dat straatje met het poortje ziet u ook op uw liturgie. Een poortje dat natuurlijk die Middeleeuwse sferen oproept en uit 1609 stamt. Nu is het een klein geheim in Gouda dat dit poortje pas sinds 1964 op deze plek staat, terwijl het zo feilloos opgaat in deze oude omgeving. Het poortje dat eerst ergens anders stond, was dan ook niet de toegangspoort tot het museum, maar tot het leprozenhuis. Het huis waar Gouda haar melaatsen onderbracht.

Daarom is in de gevel van het poortje de parabel van de rijke man en de arme Lazarus afgebeeld die ligt aan de poort en overdekt is met zweren van zijn melaatsheid waaraan de honden likken.

Vandaar ook dat Lazarus de patroonheilige werd van de melaatsen en hij en zijn verhaal daarmee op dit toegangspoortje werden afgebeeld.

Die melaatsen zien we dan ook terug ter weerszijde van de afbeelding. De man en de vrouw met een lazarusklepper en een aalmoezenschaaltje in hun hand. Een kommetje om te bedelen en een klepper om hun komst aan te kondigen, zodat mensen tijdig van hen afstand konden nemen. Om mensen met een besmettelijk ziekte werd dus in bepaalde zin gezorgd, maar ze moesten om diezelfde reden wel op afstand blijven, zoals ook de melaatsen in ons verhaal op een afstand bleven staan.

Nog niet zo lang geleden stond ook onze maatschappij voor zo'n zelfde dilemma. Er was de oprechte zorg voor mensen die corona hadden en daar zeker in de beginfase soms in groten getale aan stierven. We zagen destijds allemaal die beelden uit het Italiaanse Bergamo met kerken vol met lijkkisten, overbezette ziekenhuizen en het leger dat langs de deuren trok.

En ook in Nederland was het iedere keer weer de vraag hoe zorgen wij voor mensen die besmet zijn met Covid, maar hoe beschermen we ook anderen juist *vanwege* hun besmettelijkheid? Het antwoord op die vraag wisselde per dag, maakte van beleid soms een golvende beweging en sneed

gemeenschappen in tweeën. Door het leed dat er was, maar ook door de onzekerheid of juist de stelligheid die dit virus bij mensen wist op te roepen.

Inmiddels ligt dat weer achter ons en toch zijn we soms nog steeds verwond en gaat de heling daarvanniet altijd even vanzelfsprekend. En ook ik spreek nog steeds mensen uit mijn gemeente die enerzijds zo plotseling mensen hebben verloren aan covid, maar anderzijds vooral nog lijden aan de manier waarop, en welke leed, ook de maatregelen *zelf* hebben veroorzaakt.

Ik denk aan een mevrouw die haar amper gestorven echtgenoot door mannen in zwarte pakken het huis uit gedragen zag worden. Zo surrealistisch maar ook zo intens. Van afscheid was amper sprake geweest. Ik denk aan scholieren die in een kwetsbare periode thuis moesten blijven, geen medestudenten konden ontmoeten en eigenlijk nooit meer echt zijn aangehaakt. Ik denk aan moeder die stervende was en waarbij dit afscheid maar twee mensen aanwezig mochten zijn. Haar man en een zoon. Maar ze had drie zonen en wie moest ze kiezen?

Inmiddels ligt het weer even achter ons maar zijn, net als na een aardbeving, de naschokken soms nog volop aanwezig. En hoewel ik er wel eens mee van wordt dat er bij elke crisis eerst weer een onderzoek moet komen, is het denk ik in dit geval goed dat we van deze corona-crisis ook leren.

Ik herinner me een rapport van zorgethici van de universiteit voor Humanistiek waarover dagblad Trouw berichtte. Zij concludeerden dat het voortdurend spreken in termen als 'het beschermen van kwetsbare groepen', zoals ouderen en chronisch zieken, onbedoeld tot een tweedeling in de samenleving had geleid, waarin 'een minderheid als kwetsbaar en hulpbehoevend' werd gelabeld en 'een meerderheid als sterk en verantwoordelijk'. Die twee groepen kwamen in het debat over de maatregelen steeds meer tegenover elkaar te staan.

Ten onrechte, aldus de ethici, want covid raakte ook mensen die niet als kwetsbaar gezien werden en stelde het rapport, juist het publiek stilstand bij een *gedeelde* kwetsbaarheid van *alle* burgers had kunnen helpen om zulke polarisatie tegen te gaan.

Daarnaast concludeerde het rapport dat de focus op de fysieke kwetsbaarheid te eenzijdig was geweest. De maatregelen verminderden het risico weliswaar op corona, maar hadden als neveneffect dat veel mensen vereenzaamden. Het risico van deze psychologische kwetsbaarheid had de politiek beter moeten afwegen stelden de onderzoekers.

Vanuit mijn eigen ervaring heb ik die neveneffecten gezien én gevoeld. En natuurlijk ik weet als geen ander dat je in *die* tijd ging van momentopname naar momentopname, van inzicht naar inzicht, maar juist daarom zouden we met deze terugblik gezamenlijk moeten onthouden dat de gezondheid van een mens verder gaat dan het fysieke alleen, dat mensen liefde nodig hebben. Dat de hand van een mens die van je houdt soms zoveel meer doet dan alle risico's samen en dat het onmenselijk is om mensen alleen en angstig te laten sterven.

Wij zijn relationele wezens, wij hebben elkaar nodig en misschien is dat nog wel het schokkendste dat we *dát* in onze samenleving een beetje aan het vergeten waren en helaas nog steeds zo vaak vergeten.

En kan daar niet onze roeping en opdracht liggen, ook als kerk, dat we mogen laten zien dat we als gemeenschap samen willen leven, hier vreugde en verdriet willen delen, voor elkaar die hand willen zijn. Dat mensen mensen nodig hebben, juist om mens te kunnen zijn.---

Ook in 't evangelie van vandaag zien we diezelfde problematiek. Ook daar woonden melaatsen buiten de samenleving en moesten als ze 'gezonde mensen' zagen 'onrein, onrein' roepen net als in de middeleeuwen met die Lazarusklepper. Maar daar tegenover staat tegelijkertijd onze openingstekst uit de Talmoed: "Waar bevindt zich de Messias?" en het antwoord luidde: "Voor de poorten temidden van de melaatsen".

Nu denken wij bij het woord melaats of huidziekte zoals het NBV vertaald aan de ziekte lepra. Dat is een besmettelijke huid – en zenuwziekte die uiteindelijk kan leiden tot allerlei verminkingen en handicaps. Toch is het de vraag of 't in de bijbel om lepra gaat of in ieder geval of het *alleen* om lepra gaat? Ik zal u niet met alle details vermoeien, maar in de bijbel is de term sowieso breder bedoeld. Het ging bij melaatsheid ook om meer algemene huidziekten zoals bijvoorbeeld eczeem waarbij de overtuiging was dat een mens door deze ziekten onrein werd.

Kortom: niet alleen de ziekte of het besmettingsgevaar was primair de reden tot isolatie, maar veel meer dat deze mensen daardoor onrein waren waardoor ze als gevaarlijk werden gezien. Want je kon door hen niet alleen maar ziek worden, maar vooral dus ook onrein.

Ook toen was er sprake van een tweedeling, van zij en wij, van sociale isolatie. En dat werd nog eens versterkt als je een Samaritaan was, want die lagen er vanuit de toenmalige gemeenschap gezien toch al vaak buiten. Al deze elementen van 'wij en zij', van 'hier en vooral dáár blijven' horen we terug in het verhaal van vandaag.

We horen van Jezus die op pelgrimage is. Hij is onderweg naar Jeruzalem. Onderweg naar de tempel. Hij wél, zou je vanuit het vervolg kunnen denken, want melaatsen mochten in die tempel niet meer komen.

En Jezus trekt door de grensgebieden heen op weg naar Jeruzalem als hij in een zeker dorp komt waar tien melaatsen mannen hem tegemoet komen. Bij dit getal tien gaan er gelijk een aantal bellen rinkelen. In het Jodendom heet dit de minjan. Zo zijn er minimaal 10 mannen nodig om samen de sabbat in de synagoge te kunnen vieren.

Die tien vertegenwoordigen als het ware de gehele gemeenschap. En misschien is dat in dit verhaal ook wel zo? Is feitelijk hier de hele gemeenschap in het geding. En daarmee gaat misschien dus ook wel over die van ons? Gaat dit verhaal zo over iedereen, over u en mij.

Deze tien mannen komen Jezus tegemoet, maar blijven in de verte staan. En zoals ik al zei, zo hoorde dat. Zij waren mensen die op afstand moesten blijven, die 'onrein, onrein' moesten roepen. Om anderen te waarschuwen dat zij er aan kwamen. Alleen dat al kan niet gezond zijn voor je zelfbeeld... Deze mannen komen Jezus dus tegemoet, maar bleven in de verte staan, verhieven hun stem en riepen: Jezus, meester, ontferm u over ons.

Zoals ook wij aan het begin van de dienst deden, heffen zij het kyrie aan. Het kyriegebed heeft het karakter van een schreeuw om hulp. Je schreeuwt het uit naar God. Je werpt hem die hele kleine en grote wereld voor de voeten. Vaak zonder dat je weet wat een uitweg zou kunnen zijn. Nee, het is eerder een schreeuw die je ontsnapt als je denkt aan wat een mensenkind kan lijden in onze wereld.

In de liturgie van de kerk komt na het kyrie onmiddellijk het gloria waarin God de lof wordt bezongen. Zo houdt de kerk de diepten en hoogten bij elkaar en brengt beiden bij God. We roepen onze ellende uit naar de Eeuwige én prijzen tegelijkertijd zijn naam. Het is een moment van liturgische hoogspanning.

In het verhaal is het nog maar de vraag of die tien melaatsen bij dat gloria uit gaan komen. Onze nood uitschreeuwen naar de Eeuwige over wat ons in dit leven overkomt, gaat ons blijkbaar gemakkelijker af dan de Eeuwige er ook bij te halen als het leven ogenschijnlijk vanzelfsprekender verloopt...

Jezus ziet hen aan' staat er dan geschreven. Daar begint het blijkbaar mee. En of je nu genezen wordt of niet, corona kreeg of niet, dat er iemand is die jou aankijkt, die jou ziet, is wat zo ongelofelijk veel weegt. Erkenning krijgen voor jouw verhaal, jouw pijn, jouw angsten en zorgen, jouw vreugde en verdriet, is het begin van elke weg van herstel. Erkenning. Gezien worden.

Jezus zegt: Trek op naar de priesters in Jeruzalem en laat je daar zien. Zoals wij een QR-code moesten laten zien als bewijs dat je ingeënt was en onder de mensen mocht zijn, zo was een melaatse met dat

bewijs van de priester niet alleen officieel genezen, maar mocht hij ook weer deel uitmaken van de gemeenschap.

En terwijl ze gingen werden ze gereinigd. Door het zo terloops te vertellen, verdwijnt de vraag naar het 'hoe van de genezing en het door wie' een beetje naar de achtergrond. En zo vergaat dat blijkbaar ook met negen van de tien mannen. Want van hen horen we niets meer terug.

Over tot de orde van de dag. Hoe gemeend ook het kyrie, het gloria lijkt achterwege te blijven. Of misschien vertaald naar een viering: zijn we hier vooral voor onszelf gekomen of komen we, -met wat een ouderwetser woord-, in deze eredienst ook voor de Eeuwige zelf?

Van de tien is er slechts eentje die wel terugkeert. Hij viert waarlijk sabbat zou je kunnen zeggen, want met luidde stem verheerlijkt hij God, zijn schepper en redder als in een gloria. En hij valt Jezus bij de voeten neer en dankt ook hem. En voegt de evangelist nu toe: Het was een Samaritaan.

Toen zei Jezus: 'Zijn er niet tien gereinigd? Waar zijn de negen anderen? Wilde niemand anders terugkomen om God eer te bewijzen dan alleen deze vreemdeling?' Hij zei tegen de Samaritaan: 'Sta op en ga. Uw geloof heeft u gered.'

Zo werd de man bevrijd op drie vlakken. Bevrijdt van zijn ziekte, bevrijdt uit zijn sociale isolement en tenslotte wordt hij bevrijd van de religieuze marginalisering die hem als Samaritaan zo vaak ten deel viel.

Daarmee is dit verhaal uiteindelijk ook een teken van het Koninkrijk van God waarin er geen tweedeling bestaat tussen mensen. Waar mensen niet geïsoleerd worden vanwege een ziekte, hun geloof, hun afkomst, hun sexe of geaardheid of om welke reden dan ook minder of onrein zouden zijn.

En nogmaals, is het onze roeping niet om zo ook kerk te zijn? Althans om dat steeds weer te proberen. Om om te zien naar wie verdwalen, het oor te lenen aan wie verloren raken, met oog voor wie geen helper heeft. Voor hen die alleen zijn, teruggeworpen op zichzelf. Die smachten naar erkenning, naar gezien te worden.

Om samen ons kyrie uit te schreeuwen om onszelf, elkaar en onze wereld, maar ook om samen te vieren: de hoop brandende te houden en de Eeuwige te danken voor ons leven gegeven, hem te eren als onze schepper en verlosser.

De ander de hand te reiken. Samen waarlijk gemeenschap te zijn. Want mensen hebben mensen nodig om mens te kunnen zijn, ook om in vrede te kunnen leven.

In Godsnaam, voor ons en onze wereld.

Amen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl